

AVOCATUL POPORULUI PENTRU DREPTURILE COPILULUI

**EVALUAREA IMPLEMENTĂRII
RECOMANDĂRILOR DIN
RAPORTUL TEMATIC
„ INCLUZIUNEA SOCIALĂ A
COPILOR CU DIZABILITĂȚI
SENZORIALE”**

CHIȘINĂU, 2022

INTRODUCERE

„Copiii trebuie iubiți dezinteresat.

Acest lucru este dificil, dar nu există altă cale”

Barbara Bush

Copii cu dizabilități senzoriale pot îndeplini lucruri mărețe dacă sunt susținuți de cei apropiați și în deosebi dacă dispun de suportul necesar din partea statului, acesta trebuie să conștientizeze faptul că aceștia copii necesită de o susținere specială suplimentară în coraport cu ceilalți copii.

Reamintim că Republica Moldova de rând cu alte state și-a asumat un șir de responsabilități și obligații odată cu semnarea mai multor tratate și convenții internaționale. Convenția internațională nr. 52 din 20.11.1989, cu privire la drepturile copilului, în speță art. 24 stipulează că: „Statele părți recunosc dreptul copilului de a se bucura de cea mai bună stare de sănătate posibilă și de a beneficia de serviciile medicale și de recuperare. Ele vor depune eforturi pentru a garanta că nici un copil nu este lipsit de dreptul de a avea acces la aceste servicii. Statele părți vor depune eforturi pentru a asigura aplicarea efectivă a acestui drept și, în mod deosebit, vor lua măsurile corespunzătoare pentru: a) reducerea mortalității infantile și a celei în rândul copiilor; b) asigurarea asistenței medicale și a măsurilor de ocrotire a sănătății pentru toți copiii, cu accent pe dezvoltarea măsurilor primare de ocrotire a sănătății”. De asemenea, Convenția reglementează: ”În toate acțiunile care privesc copiii, întreprinse de instituțiile de asistență socială publice sau private, de instanțele judecătorești, autoritățile administrative sau de organele legislative, interesele copilului vor prevala.¹” Totodată, urmare a ratificării Convenției ONU privind drepturile persoanelor cu dizabilități, Republica Moldova și-a asumat obligația de a întreprinde măsurile necesare pentru asigurarea demnității intrinsece ale acestora. Astfel, în conformitate cu art. 6 alin. (2) „Statul deține responsabilitatea pentru elaborarea politicilor naționale de prevenire și tratament al dizabilităților, de reabilitare, adaptare rezonabilă și incluziune socială a persoanelor cu dizabilități, respectând drepturile și obligațiile părților (ale statului, pe de o parte, și ale beneficiarilor, pe de altă parte), asigură, în colaborare cu organele abilitate, cu organizațiile responsabile și nemijlocit cu beneficiarii, implementarea obiectivelor legale, stipulează drepturile și obligațiile părților².”

Potrivit informației oferite de către Biroul Național de Statistică, numărul copiilor cu dizabilități senzoriale din Republica Moldova constituie cifra de 213 de copii cu afectări de auz și

---

¹ http://ombudsman.md/wp-content/uploads/2021/04/Conventia_RO2020%E2%80%94%D0%BA%D0%BE%D0%BF%D0%B8%D1%8F.pdf

² https://www.legis.md/cautare/getResults?doc_id=126285&lang=ro#

345 de copii cu afectări de vedere (*anexei nr. 3*). Date similare au fost oferite și de către Ministerul Sănătății, care se dețin de către Consiliul Național pentru Determinarea Dizabilității și Capacității de Muncă (*anexei nr. 1*). În raport cu datele prezentate de către autorități, reprezentanții societății civile intervievați, conform estimărilor acestora au raportat cifre cu mult mai mari. În contextul dat, se atestă discrepanță a statisticii oficiale raportată și numărul real de copii cu dizabilități senzoriale.

În anul 2017, Avocatul Poporului pentru protecția drepturilor copilului, a elaborat Raportul tematic: „*Incluziunea socială a copiilor cu dizabilități senzoriale*”³, identificând mai multe probleme cu care se confruntă familiile și nemijlocit copiii cu dizabilități senzoriale din Republica Moldova.

În anul 2021, Avocatul Poporului pentru protecția drepturilor copilului, a dispus monitorizarea implementării recomandărilor înaintate în Raportul tematic „*Incluziunea socială a copiilor cu dizabilități senzoriale*”.

Pentru o mai bună înțelegere a situației copiilor cu tulburări cu dizabilități senzoriale se vor enumera problemele de sistem și recomandările înaintate în adresa instituțiilor de resort în anul 2017. Totodată, se vor indica răspunsurile parvenite de la instituțiile responsabile de implementarea recomandărilor înaintate de către Ombudsmanul Copiilor. Concomitent, fiind menționată și opinia/poziția ONG-urilor, care activează nemijlocit în domeniu respectiv.

Probleme identificate în anul 2017, preluate din Raport:

- prevederile Legii nr. 60 din 30.03.2012 privind incluziunea socială a persoanelor cu dizabilități nu soluționează problema șomajului și activității economice scăzute în rândul persoanelor cu dizabilități, rata de angajare fiind sub limita minimă obligatorie de 5% prevăzute în art. 34 alin. (4) din legea menționată;
- adoptarea unui sistem de determinare a dizabilității bazat pe respectarea drepturilor omului și concentrat pe barierele pentru participarea socială a persoanelor cu dizabilități cum sunt cerințele, voința și preferințele individuale;
- inexistența unei statistici și evidențe clare privind copii cu dizabilități senzoriale, dezagregate pe categorii cum ar fi cei cu dizabilități de vedere și cei cu dizabilități de auz;
- în contextul protezării auditive a copiilor de până la 18 ani cu deficiențe de auz, urma să fie modificat Ordinul Ministerului Sănătății nr. 924 din 20.09.2012 „*cu privire la modalitatea de asigurare cu aparate auditive a persoanelor cu deficiențe de auz*”, anume oliva individuală trebuie să fie acordată gratuit odată la jumătate de an și nu odată la 5 ani cum este

---

³ http://ombudsman.md/wp-content/uploads/2018/10/raport_copii_diz_0.pdf

prevăzut, dat fiind faptul că are loc o dezvoltare rapidă a canalului auditiv la copii până la vârsta de 18 ani;

- bugetul auster privind prestarea serviciilor de către interpreții mimico-gestuali/limbajul semnelor duce la insuficiența cadrelor în domeniul respectiv, acest buget, a fost transmis spre gestionare MSMPS, în urma reformelor;

- neasigurarea persoanelor cu dizabilități de vedere cu mijloace tehnice de corecție optică și ajutor vizual;

- numărul redus de Centre de plasamente temporare;

- literatura artistică, manualele școlare, materialele didactice și mijloacele de instruire existente nu sunt editate prin sisteme alternative de comunicare precum sistemul Braille, varianta sonoră, într-un limbaj simplu și ușor de înțeles;

- limbajul semnelor nu a fost recunoscut în mod corespunzător ca limbă oficială;

- limbajul mimico-gestual continuă să fie cu preponderență adaptat la grafia chirilică, de asemenea există o diferență în limbajul mimico-gestual de la o localitate la alta;

- nici o instituție de învățământ superior nu pregătește astăzi surdo-pedagogi, cu excepția câtorva cursuri adiționale, masterate;

- în Republica Moldova sunt tipărite puține lucrări de specialitate în limba română, ceea ce se referă la persoanele cu dizabilități de auz;

- mediul socio-educational în privința incluziunii copiilor cu deficiențe de vedere este mai slab dezvoltat, în coraport cu copiii care au deficiențe de auz;

- accesul este limitat la studii în colegii/centre de excelență și universități pentru copiii cu deficiențe de auz și vedere;

- sistemul de educație în instituțiile de învățământ (preșcolar, gimnazial, liceal) general nu este adaptat în totalitate necesităților copiilor cu dizabilitate de auz și vedere;

- în cadrul serviciilor de asistență psihopedagogică nu sunt incluse unități de specialiști, cum sunt: surdopedagog sau interpret în limbajul mimico-gestual;

- modul de adaptare a curriculei la necesitățile copiilor cu surditate totală, nu se aplică în cadrul instituțiilor de învățământ preuniversitar la momentul de față;

- procesul de incluziune în sistemul educațional general se desfășoară dificil, iar factorii principali care împiedică incluziunea sunt lipsa de condiții necesare pentru integrarea acestor copii cu dizabilități senzoriale;

- nevoile educaționale mari și variate ale elevilor cu CES și numărul redus de cadre didactice de sprijin în școală, număr mare de copii cu CES la un cadru didactic de sprijin și posibilități limitate de a satisface nevoile elevilor cu CES;

- o mare parte din instituțiile de învățământ nu dispun de instrumente și tehnologii de adaptare, de materiale de suport, ce ar facilita procesul de studii pentru copiii cu dizabilități de văz: de notebook-uri, tablete, afișaj Braille cu tastatură, lupe, lămpi de masă, magnificare electronică, aparataj de amplificare a sunetului (boxe), proiectoare, ecrane Led, manuale, caiete de lucru cu caractere mărite pentru slab văzători și/sau tipărite în limbajul Braille;

- există încă o parte destul de mare de pedagogi, inclusiv în clasele în care sunt elevi cu CES, care necesită instruire și suport în dezvoltarea PEI, adaptarea suportului de curs și a activităților la lecții, evaluarea rezultatelor elevilor cu CES și gestionarea comportamentelor schimbătoare.

Întru respectarea unei consecutivități a acestei analize vor fi menționate recomandările înaintate de Ombudsmanul Copilului în Raportul tematic din 2017: *„Incluziunea socială a copiilor cu tulburări din spectrul autist în Republicii Moldova”*, și respectiv, răspunsul oferit de către autoritățile responsabile (MS, MEC, MMPS, BNS) în anul 2021, concomitent cu opinia/poziția ONG-lor din domeniu, după cum urmează:

IMPLEMENTAREA RECOMANDĂRILOR DIN RAPORTUL TEMATIC „INCLUZIUNEA SOCIALĂ A COPIILOR CU DIZABILITĂȚI SENZORIALE”

Implementarea recomandărilor Avocatului Poporului pentru drepturile copilului cu referire la copiii cu dizabilități senzoriale, au vizat în mare parte autoritatea centrală, Ministerul Sănătății, care și a oferit informații privind nivelul implementării acestora. Pentru a avea o analiză justă nivelului de implementare a recomandărilor, după cum s-a menționat mai sus, au fost solicitate și opiniile organizațiilor neguvernamentale, dar și nemijlocit a beneficiarilor, care s-au expus. În acest sens, s-a discutat cu reprezentanții Centrului de reabilitare medico-socială pentru persoane cu vedere slabă „Low Vision”, Asociația Nevăzătorilor din Moldova, Asociația Surzilor din Moldova și Asociația Copiilor Surzi din Moldova, Liceului cu profil tehnologic pentru copii cu vedere slabă, Școala nr. 12 pentru copii hipoacuzici și surditate tardivă.

În continuare se vor enumera recomandările făcute de Ombudsmanul Copilului în anul 2017, după care informația oferită de către MS și comentariile ONG-urilor de profil, după cum urmează:

- **„Ajustarea Hotărârii Guvernului nr.333 din 14.05.2014 de aprobare a Regulamentului privind organizarea și funcționarea serviciului de interpretare în limbajul mimico-gestual pentru persoanele cu deficiențe de auz pe segmentul ce ține de asigurarea cu astfel de servicii a copiilor cu vârsta de până la 18 ani cu probleme de auz”**

Ministerul comunică, potrivit prevederilor Regulamentului privind prestarea serviciilor de comunicare prin utilizarea limbajului mimico-gestual limbajului semnelor cu ajutorul interpretului, aprobat prin Hotărârea Guvernului nr. 333/2014, serviciile menționate se acordă, gratuit, persoanelor cu deficiențe de auz, inclusiv copiilor cu dizabilități (surzi, muți ori surdomuți), care sunt la evidența direcțiilor/secțiilor asistență socială și protecție a familiei sau Asociația Surzilor din Republica Moldova și necesită suportul interpretului la asigurarea comunicării în relațiile cu diferite autorități/instituții/organizații” .

✓ *După părerea reprezentanților societății civile, deși autoritățile statului afirmă la nivel declarativ că serviciile de interpretare mimico-gestuală se acordă gratuit pentru toate persoanelor cu dizabilități senzoriale (surzi, muți ori surdomuți care sunt la evidența direcțiilor/secțiilor asistență socială și protecție a familiei sau Asociația Surzilor din Republica*

Moldova , în fapt, de multe ori, aceste servicii nu se acordă din simplu motiv că majoritatea copiilor cu dizabilități senzoriale nu cunosc limbajul semnelor.

- **„Elaborarea de către Ministerul Sănătății, Muncii și Protecției Sociale a unui document de politică publică în domeniul sănătății ochiului, care ar permite accesul echitabil pentru copii la servicii oftalmologice”**

Ministerul menționează că, pentru oferirea unor servicii comprehensive, cu integrarea în procesul de supraveghere și dezvoltare a copilului de la naștere până la vârsta de 3 ani, și a serviciilor sociale și educaționale, la 30 iunie 2016, prin Hotărârea Guvernului nr. 816/2016, a fost aprobat Regulamentul cadru privind organizarea și funcționarea Serviciilor de intervenție timpurie și Standardele minime de calitate pentru Serviciile de intervenție timpurie⁴. În prezent, Ministerul Sănătății, Muncii și Protecției Sociale lucrează la crearea și dezvoltarea acestui serviciu la toate nivelurile, inclusiv, la pregătirea specialiștilor din țară în domeniu. În anul 2019, prin Ordinul Ministerului Sănătății, Muncii și Protecției Sociale nr. 964, au fost aprobate noile Standarde de supraveghere a creșterii și dezvoltării copilului în condiții de ambulator⁵, care au fost optimizate și centrate pe fortificarea vizitelor la domiciliu a copiilor de vârstă fragedă, cu elaborarea Planului individualizat de supraveghere a celor din grupurile de risc. Noile Standarde prevăd flexibilitatea examinărilor specialiștilor, flexibilitatea examinărilor paraclinice, suplimentare a c-II screening-test de depistare precoce, inclusiv a autismului și suplimentarea examinării copiilor cu risc pentru diabet, precum și examenul ecografic complex (organele capitale abdominale și organele sistemului urogenital). Pentru depistarea oportună a patologiei oftalmologice, este programată examinarea copilului de către medicul oftalmolog la vârsta de: luni; 12 luni; 25 - 36 luni; 6 - 7 ani 11 luni; 13 - 14 ani 11 luni și 15 - 17 ani 11 luni.

✓ *În privința screening-ului de depistare precoce a dizabilităților senzoriale, după părerea specialiștilor se efectuează de cele mai multe ori formal din care cauză se pierde timpul de „aur” în luarea unor măsuri urgente în cazul unor patologii. Astfel, în cazul dizabilități senzoriale de auz (hipoacuzici) este primordial ca implantul cohlear să fie efectuat anume în primul an de viață, dându-le șanse pe viitor acestor copii la o incluziune socială eficientă în societate.*

- **„Elaborarea și implementarea politicilor de integrare socială a copiilor cu dizabilități senzoriale din perspectiva Recomandărilor Raportului de analiză a documentelor legislative și normative, ce reglementează asigurarea condițiilor de accesibilitate pentru persoanele cu dizabilități în Republica Moldova”**

---

⁴ https://www.legis.md/cautare/getResults?doc_id=93683&lang=ro

⁵ https://msmps.gov.md/sites/default/files/legislatie/ordin_nr._964_din_020919.pdf

Ministerul menționează că, la 30 martie 2012, a fost adoptată Legea privind incluziunea socială a persoanelor cu dizabilități, nr. 60⁶. În linii generale Legea prevede asigurarea drepturilor persoanelor cu dizabilități, în egală măsură cu alți cetățeni, la: protecție socială, asistență medicală, reabilitare, educație, muncă, viață publică, mediul fizic, transport, tehnologii și sisteme informaționale, de comunicare și alte utilități și servicii la care are acces publicul larg. Referitor la accesibilitatea persoanelor cu dizabilități, trebuie să menționăm că, Legea prenotată, stabilește proceduri generale privind accesibilitatea pentru persoanele cu dizabilități, inclusiv, autoritățile responsabile de domeniul respectiv, la nivel național. Legea respectivă, conține un capitol care prevede accesibilitatea pentru persoanele cu dizabilități, inclusiv, proiectarea și construcția obiectelor de infrastructură socială, amenajarea spațiilor de locuit, accesul la obiective culturale, turistice și sportive, dar și accesul la mijloace de transport public și la informație pentru persoanele cu dizabilități.

Astfel, în scopul asigurării unei vieți independente a persoanelor cu dizabilități, autoritățile publice centrale și locale, organizațiile nonguvernamentale, agenții economici, indiferent de forma de organizatorică și juridică, în funcție de competențele lor funcționale, evaluează situația în domeniu și întreprinde măsuri concrete pentru a facilita accesul persoanelor cu dizabilități, în condiții de egalitate cu ceilalți, la mediul fizic, la transport, la informație și la mijloacele de comunicare, inclusiv la tehnologia informației și la comunicațiile electronice, la alte utilități și servicii deschise sau furnizate publicului, atât în localitățile urbane, cât și în localitățile rurale, în conformitate cu normativele în vigoare.

➤ *La acest capitol, reprezentanții societății civile, invocă restanțe din partea statului. În calitate de exemplu este accesul la mijloace de transport public, nu toate mijloacele de transport au inclusă informare sonoră, stațiile auto nu sunt dotate cu informare sonoră, la fel semafoarele cu semnalizare sonoră sunt în număr infim și sunt amplasate în marea majoritate în municipiul Chișinău. Totodată trotuarele nu sunt dotate cu marcaje speciale, instituțiilor școlare nu sunt dotate cu bande speciale pentru orientare a nevăzătorilor. De asemenea paginile web ale instituțiilor publice nu sunt adaptate pentru a răspunde la necesitățile persoanele cu dizabilități senzoriale (slab văzători și nevăzători) etc. Știrile informative nu sunt interpretate de interpretul mimico-gestual, programele artistice, de divertisment care sunt emise de către instituțiile media naționale nu sunt titrate sincron ceea ce reprezintă un impediment serios în informarea copiilor cu dizabilități senzoriale (de auz). Este imperios necesară eliminarea barierelor menționate pentru facilitarea participării persoanelor cu dizabilități în diferite domenii ale vieții sporind gradul de incluziune al acestora.*

---

⁶ https://www.legis.md/cautare/getResults?doc_id=126285&lang=ro#

- **„Aprobarea Programului Național de incluziune socială a persoanelor cu dizabilități pentru anii 2017-2022, în contextul expirării planului precedent” și a Planului de acțiuni privind implementarea măsurilor de asigurare a persoanelor cu dizabilități la infrastructura socială pe perioada anilor 2017- 2022”**

Ministerul informează că prin Hotărârea Guvernului nr. 723/2017, a fost aprobat Programul național de incluziune socială a persoanelor cu dizabilități pentru anii 2017-2022 și Planul de acțiuni privind implementarea acestuia⁷. Programul menționat, prevede o abordare intersectorială în incluziunea socială a persoanelor cu dizabilități și asigurarea respectării drepturilor fundamentale ale acestora în egală măsură cu ceilalți cetățeni în toate domeniile vieții sociale. Conform prevederilor pct. 5 din Hotărârea Guvernului nr. 723/2017, Ministerul Sănătății, Muncii și protecției Sociale, în baza rapoartelor prezentate de către autoritățile responsabile, generalizează și prezintă Guvernului anual, până la 15 aprilie, un raport cu privire la realizarea Planului de acțiuni privind implementarea Programului național. În anul curent, a fost elaborat Raportul privind implementarea Programului și Planului de acțiuni, pentru anul 2020, care poate fi accesat pe pagina-web a Ministerului Sănătății, Muncii și protecție Sociale⁸

Totodată Ministerul comunică că, unul din obiectivele Programului Național de incluziune socială a persoanelor cu dizabilități pentru anii 2017-2022, aprobat prin Hotărârea Guvernului nr. 723 din 08.08.2017, se referă la „Asigurarea accesibilității la infrastructura, la transporturi, la informație și comunicații pentru persoanele cu dizabilități”, care presupune o serie de acțiuni pentru eliminarea barierelor pentru facilitarea participării persoanelor cu dizabilități în diferite domenii ale vieții sporirea gradului de incluziune sociala a persoanelor cu dizabilități. Normativele de adaptare a accesului la toate utilitățile și serviciile publice la necesitățile persoanelor cu dizabilitate, se aprobă de organul național pe domeniul respectiv. Responsabilitatea pentru asigurarea accesibilității la infrastructuri este în competența organului național de dirijare, pe domeniul respectiv, autorităților administrației publice centrale de resort, autorităților administrației publice locale, agenților economici cu orice formă de proprietate și cu participarea asociațiilor obștești.

- **„Elaborarea unui Program național privind cadrul de bunăstare a copilului cu dizabilități în funcție de tipul de dizabilitate și necesitățile acestora”**

Ministerul menționează, potrivit prevederilor Legii asistenței sociale nr. 547/2003, asistența socială este componenta sistemului național de protecție socială, în cadrul căruia statul și societatea

---

⁷ https://www.legis.md/cautare/getResults?doc_id=101863&lang=ro

⁸ <https://msmps.gov.md/informatie-de-interes>

civilă se angajează să prevină, să limiteze sau să înlăture efectele temporare sau permanente ale unor evenimente considerate drept riscuri sociale, care pot genera marginalizarea ori excluderea socială a persoanelor și a familiilor aflate în dificultate⁹.

Legea menționată, stipulează că asistența socială, se acordă sub formă de prestații în bani (alocații, compensații, indemnizații) și/sau servicii sociale, care reprezintă un ansamblu de măsuri și activități realizate pentru satisfacerea necesităților sociale ale beneficiarilor, inclusiv a copiilor cu dizabilități.

➤ *La acest capitol se constată lipsa unei analize complexe din partea autorităților responsabile privind necesitățile de ordin social, financiar, medical, educațional, etc. a familiilor cu copii cu dizabilități, cuantumul prestațiilor sociale oferite familiilor cu copii cu dizabilități senzoriale adesea nu acoperă coșul de consum. Această situație este condiționată și de faptul că până la moment nu este stabilit minimul de existență pentru un copil cu dizabilități. În acest sens, Ombudsmanul Copilului a atenționat de mai multe ori autoritățile responsabile de situația financiară a acestor familii, înaintând propuneri de modificare a legislației, în acest sens.¹⁰*

- **„Elaborarea cadrului normativ pentru organizarea și funcționarea Serviciului social Centrul de zi pentru îngrijirea copiilor cu vârstă 4 luni-1,5 (3) ani”**

Ministerul informează că, prin Hotărârea Guvernului nr. 730/2018, a fost aprobat Regulamentul cadru privind organizarea și funcționarea Serviciului social Centrul de zi pentru îngrijirea copiilor cu vârsta de 4 luni - 3 ani¹¹. Totodată, se comunică că, Ministerul Sănătății, Muncii și Protecției Sociale a creat secții de zi pentru îngrijirea copiilor cu vârsta de 4 luni - 3 ani, din grupurile de risc, în cadrul Centrelor de plasament și reabilitare pentru copii din municipiile Chișinău și Bălți, care funcționează din baza Regulamentelor de activitate aprobate de Minister.

➤ *Deși de către Minister s-au realizat careva pași în această direcție, ceea ce este salutar, totuși este nevoie de o implicare mai intensă pentru a dezvolta noi servicii de acest gen în toate centrele raionale ale țării, în cazul apariției unor astfel de necesități.*

- **„Modificarea și completarea cadrului normativ privind organizarea și funcționarea Serviciului social asistență parentală profesionistă în scopul - plasamentului copiilor cu dizabilități de auz și vedere”**

Ministerul informează, potrivit prevederilor pct. 6 din Regulamentul-cadru cu privire la organizarea și funcționarea Serviciului de asistență parentală profesionistă, aprobat prin Hotărârea

⁹ https://www.legis.md/cautare/getResults?doc_id=129339&lang=ro#

¹⁰ <http://ombudsman.md/wp-content/uploads/2021/10/Propunere-minim-existenta-semnat.pdf>

¹¹ https://www.legis.md/cautare/getResults?doc_id=108874&lang=ro

Guvernului nr. 760/2014, beneficiari ai serviciului, sunt inclusiv, copiii cu dizabilități, părinții sau persoanele în grija cărora se află copilul care are nevoie de timp pentru recuperare¹².

Trebuie de menționat faptul că în cadrul „*Evaluării implementării recomandărilor din raportul tematic: Cu privire la incluziunea socială a copiilor cu dizabilități senzoriale*” au fost înaintate un șir de recomandări și în adresa Ministerului Educației și Cercetării (în continuare MEC), după cum urmează:

- **„Elaborarea unei metodologii de evaluare a instituțiilor de învățământ pentru a aprecia gradul de asigurare a accesibilității și corespunderea instituției necesităților copiilor cu probleme de vedere și auz”**

Ministerul informează, Proiectul „Integrarea copiilor cu dizabilități în școlile generale”, a condiționat implementarea aspectelor ce țin de accesibilizarea spațiilor în circa 20 de instituții de învățământ. Proiectul a fost realizat cu suportul unui grant în valoare de 2,86 milioane de dolari SUA, oferit de Guvernul Japoniei, prin Fondul de Politici de Dezvoltare a Resurselor Umane (PHRD), administrat de Banca Mondială și gestionat de FISM, în parteneriat cu Ministerul Educației și Cercetării (MEC). Din cei circa 100.000 de dolari SUA alocați pentru fiecare școală, au fost construite rampe, montate bare de sprijin, instalate uși speciale, pavaj, blocuri sanitare adaptate, sisteme de aprovizionare cu apă și canalizare, sisteme electrice, de ventilare, de încălzire și acoperișuri. S-a efectuat iluminarea tablelor, au fost procurate elevatoare, în școli au fost create și amenajate Centre de resurse pentru copiii cu cerințe educaționale speciale, ce includ cabinete de kinetoterapie, psiholog și logoped. Scopul proiectului „Integrarea copiilor cu dizabilități în școlile generale” a fost să contribuie la realizarea „Programului național de dezvoltare a educației incluzive în Republica Moldova pentru anii 2011-2020”. În cele 20 de școli beneficiare ale proiectului învață 9056 de elevi, dintre care, 413 elevi cu dizabilități și cu cerințe educaționale speciale. Toate instituțiile de învățământ renovate în cadrul proiectului „Reforma învățământului în Moldova” (proiectul implementează un împrumut investițional specific, acordat de Banca Mondială, implementat în perioada aprilie 2013 - aprilie 2022, care sprijină Guvernul Republicii Moldova prin finanțarea activităților ce vor consolida calitatea educației și vor duce spre un sector al educației mai eficient) prevăd realizarea accesibilizării spațiilor pentru elevii cu cerințe educaționale speciale. În cadrul proiectului „Promovarea educației incluzive în Republica Moldova”, implementat de Ministerul Educației și Cercetării (Centrul Republican de Asistență Psihopedagogică), cu sprijinul UNICEF, în perioada 2017-2018, au fost realizate analize privind accesibilizarea procesului educațional pentru copiii cu dizabilități și propuse repere privind accesibilizarea instituțiilor de învățământ și adaptarea lor la necesitățile copiilor cu dizabilități, abordând acest proces din

---

¹² https://www.legis.md/cautare/getResults?doc_id=110307&lang=ro#

perspectiva diferitor contexte: fizic, social, tehnologic și didactic. Abordarea pune accent pe faptul că mediul educațional nu se referă numai la locația fizică, ci cuprinde toate resursele de învățare, tehnologiile, mijloacele de informare și conexiunile cu contextul/mediul mai larg, societal. În perioada următoare agenda MEC și UNICEF cuprinde acțiuni de planificare și dezvoltare a conceptelor de accesibilizare. Noul document de politici în domeniul educației incluzive, care este în curs de elaborare, va prevedea aspecte privind subiectul menționat.

➤ *În contextul dat, Ombudsmanul Copilului, reiterează că realizările respective sunt binevenite și de apreciat, dar, aceste acțiuni necesită a fi extinse și dezvoltate și în restul instituțiilor în care sunt copii cu dizabilități senzoriale.*

• **„Elaborarea și implementarea politicilor de integrare educațională a copiilor cu dizabilități senzoriale din perspectiva Recomandărilor Raportului de analiză a documentelor legislative și normative ce reglementează asigurarea condițiilor de accesibilitate în instituțiile de educație pentru persoanele cu dizabilități din Republica Moldova”**

Ministerul informează că evaluarea comună a Programului pentru Dezvoltarea Educației Incluzive 2011 - 2020 în Republica Moldova, inclusiv, aplicarea standardelor școlare prietenoase pentru copii, a fost implementată în perioada mai - decembrie 2019, de către Ministerului Educației, Culturii și Cercetării și UNICEF. Raportul de evaluare a fost prezentat în cadrul Conferinței naționale anuale privind educația incluzivă, ediția 2019. Raportul de evaluare privind implementarea Programului de dezvoltare a educației incluzive pentru 2011-2020 a fost examinat în ședință Consiliului National pentru Protecția Drepturilor Copilului. În context, Consiliul a decis includerea unui capitol, dedicat educației incluzive, cu măsuri concrete, în proiectul strategiei „Educație 2030” și a unui Plan de acțiuni în acest scop. Noul document de politici în domeniul educației incluzive, care este în curs de elaborare, va prevedea aspecte privind subiectul menționat.

• **Omogenizarea, standardizarea și oficializarea limbajului mimico-gestual pe întreg teritoriul țării de către MEC în parteneriat cu organizațiile neguvernamentale cu interes în domeniu.**

Realizarea acțiunilor de argumentare și conceptualizare a limbajului mimico-gestual în Republica Moldova presupune un proces complex de cercetarea și argumentare științifică, în conformitate cu standardele internaționale actuale. În acest sens, ar fi oportună stabilirea instituției coordonatoare de cercetare; identificarea posibilității de dezvoltarea a unui proiect de cercetare instituțional în acest domeniu; realizarea cercetării argumentative și stabilirea aspectelor normative ale statutului limbajului mimico-gestual. Noul document de politici în domeniul educației incluzive, care este în curs de elaborare, va prevedea aspecte privind subiectul menționat.

➤ *Din discuțiile cu reprezentanții societății civile, programul de instruire din școlile generale nu prevede utilizarea limbajului mimico-gestual, punându-se accent pe dezvoltarea limbajului oral, pentru a facilita comunicarea și integrarea ulterioară a copiilor cu dizabilități de auz în societate. Totuși, după părerea societății civile copiii cu dizabilități senzoriale de auz trebuie să cunoască limbajul mimico-gestual, în conformitate cu pct.2 din Regulamentul privind prestarea serviciilor de comunicare prin utilizarea limbajului mimico-gestual limbajului semnelor cu ajutorul interpretului”, aprobat prin Hotărârea Guvernului nr. 333 din 14.05.2014.„, Statul prin legislația în vigoare recunoaște și promovează limbajul mimico-gestual/limbajul semnelor în calitate de mijloc de comunicare între persoane”.*

- **„Introducerea la ciclul de masterat a specializării de surdopedagog și tiflopedagog”**

Ministerul informează că în contextul autonomiei universitare, programele de studii superioare la ciclul II (master) sunt elaborate în cadrul domeniilor de formare profesională de către instituția de învățământ superior și sunt aprobate și autorizate provizoriu, conform legislației în vigoare (Hotărârea Guvernului nr. 482/2017 cu privire la aprobarea Nomenclatorului domeniilor de formare profesională și al specialităților în învățământul superior)¹³.

➤ *După părerea societății civile la ciclul de masterat la specializări în surdopedagogie, nu sunt doritori de a fi înmatriculați. Această specialitate nefiind atractivă dat fiind că școlile speciale au fost închise iar în școlile generale nu sunt solicitări de astfel de specialiști, în consecință angajarea acestor specialiști în câmpul muncii rămâne a fi o problemă.*

- **„Elaborarea unui suport metodologic privind curriculumul adaptat și instruirea diferențiată pentru elevii cu dizabilitate auditive și de vedere, precum și a ghidurilor metodologice, manualelor de bune practici pentru specialiști. Diferențierea pentru elevii cu dizabilitate auditive și de vedere, precum și a ghidurilor metodologice, manualelor de bune practici pentru specialiști”**

Ministerul informează că pe parcursul ultimilor ani au fost elaborate Ghiduri privind organizarea procesului educațional pentru copiii cu cerințe educaționale speciale: Individualizarea procesului educațional prin adaptări curriculare. Ghid metodologic., Ordinul MEC nr. 671 din 01.08.2017¹⁴. Incluziunea educațională a copiilor cu deficiențe de vedere. Ghid metodologic. Ordinul MEC nr. 792 din 25.05.2018. Incluziunea educațională a copiilor cu deficiențe de auz. Ghid metodologic., Ordinul MEC nr. 792 din 25.05.2018. Totodată în cadrul proiectului „Dezvoltarea unui nou program și promovarea educației incluzive în Republica Moldova”, implementat de MEC

---

¹³ https://www.legis.md/cautare/getResults?doc_id=121862&lang=ro

¹⁴ https://mecc.gov.md/sites/default/files/ordin_671_din_01.08.17.pdf

cu suportul UNICEF, în anul 2021, s-au editat ghiduri metodologice (incluziunea educațională a copiilor cu dizabilități severe, dizabilități senzoriale), dar și formarea cadrelor didactice în domeniu.

➤ *La nivel de metodologie Ministerul a făcut eforturi care merită apreciere, rămân însă, restanțe la nivel de aplicare în practică a ghidurilor, manualelor de bune practici.*

- **„Editarea materialelor didactice adaptate pentru necesitățile copiilor și tinerilor cu dizabilități de vedere”**

Noul document de politici în domeniul educației incluzive, care este în curs de elaborare, va prevedea aspecte privind subiectul menționat.

➤ *Din discuțiile cu reprezentanții societății civile și cu specialiștii care activează în domeniu, rezultă că de la independența Republicii Moldova practic nu au editate materiale didactice adaptate pentru necesitățile copiilor și tinerilor cu dizabilități de vedere, la fel, și literatura artistică este și ea în număr infim. În acest sens, se invocă necesitatea editării și dezvoltării abilităților de citire în alfabetul Braille. În Republica Moldova sunt estimativ 15.000 de persoane cu dizabilități de vedere, dintre care doar 2500 cunosc alfabetul Braille¹⁵, în acest context „deosebit de important este sistemul Braille pentru copii, deoarece dobândirea abilităților de scriere, pe lângă alfabetizare, dezvoltă și formează în sine trăsăturile proceselor mentale și trăsăturile de caracter”.¹⁶*

- **„Aprobarea Standardelor de calitate pentru instituțiile de învățământ primar și secundar general din perspectiva școlii prietenoase copilului”**

Standardele de calitate pentru instituțiile de învățământ primar și secundar general din perspectiva școlii prietenoase copilului sunt aprobate prin Ordinul Ministerului Educației nr. 970 din 11 octombrie 2013¹⁷.

- **„Asigurarea cu echipament și mijloace tehnice moderne de instruire în instituțiile de învățământ: dispozitive pentru citit necesare copiilor slab văzători, mijloace moderne de amplificare a sunetului (inclusiv aparate auditive digitale) și sisteme radio (aparatura radio) pentru copiii cu probleme de auz, etc. Asigurarea cu aplicații speciale de pe internet, literaturi editate cu alfabetul Braille, cărți audio; materiale video, etc.”**

Ministerul Educației și Cercetării în cadrul proiectului „Reforma învățământului în Moldova”, finanțat de Banca Mondială, care sprijină Programul de Reforme al Guvernului prin

¹⁵ <https://medium.com/undp-moldova/alfabetul-braille-utilizat-%C8%99i-%C3%AEn-moldova-pentru-a-oferi-tutoror-acces-egal-la-informa%C8%9Bii-ae5c149b15ca>

¹⁶ <https://diez.md/2021/01/04/alfabetul-braille-utilizat-in-moldova-pentru-a-oferi-tutoror-acces-egal-la-informatii-electorale/>

¹⁷ https://mecc.gov.md/sites/default/files/o970din_11_10_13_standarde_spc_0.pdf

finanțarea activităților care consolidează calitatea educației și ducă spre un sector al educației mai eficient, componenta finanțare adițională implementează dotarea a 100 de instituții de învățământ cu echipament specializat, precum și cu materiale speciale de învățare și predare pentru copiii cu cerințe educaționale speciale (CES) și/sau dizabilități, inclusiv senzoriale. Valoarea financiară a dotării fiecărei instituții este de circa 160 mii lei. În cadrul Proiectului menționat a fost angajat un consultant internațional pentru în determinarea echipamentului specializat (dispozitive de tehnologii asistive) și materialelor de predare/învățare pentru elevii cu dizabilități și /sau cerințe educaționale speciale, precum și pentru elaborarea specificațiilor tehnice pentru acest echipament. Dotările celor 100 de instituții includ echipament specializat pentru elevii cu CES/dizabilități, inclusiv și dizabilități senzoriale: echipament IT, cărți audio, tastaturi adaptate (tastatură cu taste mari pentru copiii cu deficiențe de vâz), echipament auditiv (dispozitiv auditiv FM; transmițător FM pentru cadrul didactic; trusa de îngrijire PHONAK, softuri educaționale pentru dezvoltarea limbajului, abilităților de scris-citit, cuvinte și coduri magnetice pentru alcătuirea cuvintelor, propozițiilor cu ajutorul Pixului vorbitor etc.). La moment, echipamentul a ajuns deja în școlile generale și este demarat procesul de instruire a cadrelor didactice.

➤ *La acest capitol Ministerul a făcut pași importanți, asigurând 100 de instituții de învățământ cu echipament specializat¹⁸, ceea ce este apreciat de către societatea civilă, însă, întru folosirea efectivă a acestor echipamente ar fi necesar să fie o pregătire eficientă a cadrele didactice și a cadrelor didactice de sprijin.*

• **„Evaluarea accesibilității materialelor și echipamentelor folosite în procesul de predare pentru copiii cu dizabilități de auz și vedere, în instituțiile de învățământ de Ministerul Educației și Cercetării de comun cu autoritățile publice locale.”**

În cadrul proiectului „Dezvoltarea unui nou program și promovarea educației incluzive în Republica Moldova”, implementat de MEC cu suportul UNICEF, în anul 2021, a fost elaborat mecanismul de acces la tehnologii asistive a copiilor cu cerințe educaționale speciale în sistemul educațional. Documentul prevede aspecte de evaluare, dotare, accesibilizare, dar și monitorizare participativă a procesului și echipamentelor.

➤ *O problemă care a fost constatată este accesul copiilor cu dizabilități senzoriale la aceste echipamente speciale, luând în considerare faptul că în școlile generale se obișnuiește ca în timpul orelor elevii să schimbe sălile de clasă în dependență de obiectele predate. Astfel, copii cu dizabilități senzoriale (de vâz) întâmpină în primul rând dificultăți la deplasare, în al doilea rând,*

---

¹⁸ <https://mec.gov.md/ro/content/echipamente-si-materiale-pentru-100-de-centre-pentru-educatia-incluziva-transmise>

nu pot lua cu ei echipamentele speciale în altă sală de studii, fiind nevoiți să studieze separat (de restul elevilor) materialul pe care îl dau profesorii în laboratorul special amenajat.

- **„Instruirea cadrelor didactice și a celor de sprijin cu privire la comunicarea cu copiii cu probleme de auz și vedere sau asigurarea cu interpreți pe perioada de aflare în instituția de învățământ.”**

Ministerul informează că cadrele didactice au posibilitatea de a dezvolta competențele în domeniul educației incluzive și realizării procesului educațional pentru copii cu dizabilități, incluziv cu dizabilități senzoriale, în cadrul programelor de formare continuă propuse de instituțiile abilitate în domeniu, conform programelor acreditate: UPS ”Ion Creangă”, USM, ESARB, IȘE, etc. Totodată, în conformitate cu atribuțiile prevăzute în Hotărârea Guvernului nr. 732/2013, Centrul Republican de Asistență Psihopedagogică, dar și Serviciile municipale/raionale de asistență psihopedagogică realizează suport metodologic în procesul de incluziune a copiilor cu deficiențe senzoriale pentru cadrele didactice și părinții copiilor, în context individual, dar și de grup prin seminarii, reuniuni metodice, etc. De exemplu, în urma procesului de reorganizare a instituțiilor speciale de învățământ (școala internat specială pentru copiii surzi și hipoacuzici din or. Cahul și școala internat pentru copiii hipoacuzici din s. Hârbovăț, r-nul Călărași), 24 de elevi cu deficiențe de auz au fost înmatriculați în instituțiile de învățământ general din 16 raioane. Astfel, pe parcursul anului de studiu 2020-2021 specialiștii CRAP au organizat și desfășurat sesiuni de formare (total 30 ședințe Online) în conformitate cu implementarea Planului de acțiuni privind incluziunea educațională a copiilor cu deficiențe de auz dezinstituționalizați din instituțiile speciale de învățământ din or. Cahul și s. Hârbovăț. Totodată, specialiștii CRAP au oferit asistență metodologică specialiștilor din Serviciile raionale/municipale de asistență psihopedagogică, membrilor comisiilor multidisciplinare intrașcolare, echipelor de elaborare a planurilor educaționale individualizate, a planurilor individuale de intervenție, cadrelor didactice de sprijin, cadrelor didactice și cadrelor manageriale din instituțiile de învățământ general, având ca scop monitorizarea incluziunii educaționale a elevilor cu deficiențe de auz, planificarea și desfășurarea asistenței specializate în procesul educațional, recomandări cu referire la adaptări și modificări de conținuturi la disciplinele școlare identificarea serviciilor/formelor de suport privind asigurarea unui mediu școlar incluziv, prietenos și securizat tuturor copiilor. Identificând necesitatea, în contextul pandemic cu COVID-19, grație donației UNICEF, toți elevii cu deficiențe de auz și cadrele didactice de la clasă au fost dotați cu măști de protecție cu vizor care facilitează vizibilitatea la nivelul buzelor. În context, Ministerul Educației și Cercetării, în cadrul proiectului „Promovarea educației incluzive în Republica Moldova”, finanțat cu suportul Băncii mondiale, realizează formarea cadrelor didactice de sprijin și

psihopedagogilor care lucrează cu copiii cu dizabilități și/sau cerințe educaționale speciale. La moment, 10 formatori naționali, în perioada mai-iulie 2021, au realizat activități de formare pentru 480 cadre didactice de sprijin și psihopedagogi din învățământul general.

Programe naționale implementate care includ copii cu dizabilități senzoriale.

În sistemul educațional se implementează programele educaționale: Programul Makaton¹⁹, Programul Comunicarea prin Muzică²⁰ și Programul Portage în suportul copiilor cu cerințe educaționale speciale în primii ani de viață²¹. Programele au fost aprobate prin Ordinul MEC nr.1779/2018. Makaton este un program de limbaj unic, care folosește simboluri, semne și vorbirea pentru a le permite persoanelor să comunice. Programul sprijină dezvoltarea abilităților de comunicare esențiale, cum ar fi atenția și ascultarea, înțelegerea, memoria, revocarea și organizarea limbajului și exprimării. Portage este o abordare educațională oferită la domiciliu, care utilizează un model de sprijin atât pentru părinți, cât și pentru copii, pentru a facilita un proces mai bun de comunicare, învățare, joc și dezvoltare a relațiilor. Comunicarea prin muzică este o metodă de a folosi muzica în mod terapeutic, de a comunica cu un copil sau cu un grup mic de copii, în care ei inițiază cea mai mare parte a dialogului muzical, iar adultul răspunde. Programele au fost elaborate/adaptate în cadrul proiectului „Sporirea accesului copiilor cu necesități speciale la servicii comunitare de suport și educație în primii ani de viață” finanțat de Uniunea Europeană și implementat de AO „Parteneriate pentru fiecare copil”, în parteneriat cu Ministerul Educației și Cercetării.

➤ *Este binevenită crearea și acreditarea programelor care sunt orientate în dezvoltarea competențelor în domeniul educației incluzive și realizării procesului educațional pentru copii cu dizabilități (senzoriale) cadrul universităților din țară. Însă la capitolul comunicare, după părerea societății civile sunt restante. În acest context trebuie de menționat faptul că copii cu dizabilități senzoriale au necesități specifice (de ex. copii hipoacuzici din școlile generale trebuie amplasați în clasă în așa mod încât tot timpul pot urmări citirea pe buze, profesorul care predă la tablă trebuie să explice într-un mod anumit ca copilul cu dizabilitatea senzorială de auz să înțeleagă totul). După părerea societății civile programul Makaton este un limbaj general pentru copii cu dizabilități multiple, însă pentru copii cu dizabilități senzoriale (hipoacuzici) este mai aproape limbajul semnelor. În consecință, din cauza comunicării defectuoase sunt prezente cazuri de insuccese a integrării educaționale a copiilor cu dizabilități senzoriale, acești copii reîntorcându-se în instituțiile de învățământ speciale.*

¹⁹ http://www.e-copil.md/working_tools_for_implementing_the_makaton_language/

²⁰ <https://eucoopnews.md/cu-suportul-ue-10-practicieni-au-fost-certificati-in-calitate-de-formatori-in-programul-comunicarea-prin-muzica/>

²¹ http://www.p4ec.md/ro/news/launching_Portage_program_with_support_EU/default.aspx

- **„Achiziționarea mijloacelor de transport sau ajustarea acestora la necesitățile copiilor cu probleme de vedere și au destinate transportării elevilor la școala din altă localitate”**

Ministerul informează că în cadrul proiectului „Dezvoltarea unui nou program și promovarea educației incluzive în Republica Moldova”, implementat de MEC cu suportul UNICEF, în anul 2021, s-a elaborat mecanismul de acces la tehnologii asistive a copiilor cu cerințe educaționale speciale în sistemul educațional. Mecanismul prevede și aspecte de accesibilizare a transportului pentru copiii cu CES.

CONCLUZII

- Ministerul Educației și Cercetării a elaborat mai multe politici naționale de incluziune educațională, fapt apreciat pozitiv, însă, se atestă carențe la implementarea acestora.
- Problema screening-ului rămâne a fi una actuală și la acest moment, de cele mai multe ori efectuându-se formal, ceea ce duce la depistarea tardivă a dizabilităților senzoriale, respectiv are loc pierderea „timpului de aur”, tratamentul ulterior devenind mult mai costisitor și ineficient.
- Rămân restante în eliminarea barierelor care parvin în timpul deplasării persoanelor cu dizabilități senzoriale. Persistă problemele, invocate și anterior, la traversarea străzilor de către persoanele cu dizabilități senzoriale (auz/văz), mersul pe trotuare, în timpul deplasării/călătoriei în oraș/afara orașului, deoarece lipsește informarea sonoră la majoritatea semafoarelor dar și în transportul public, precum și la stațiile auto etc.
- Până în prezent, nu a fost elaborată o formulă de calcul pentru stabilirea minimului de existență a copiilor cu dizabilități.
- Restanțe rămân și la capitoul creării centrelor de zi pentru copii cu dizabilități senzoriale. La moment, acestea sunt doar în mun. Chișinău și mun. Bălți.
- Deși Statul prin intermediul Ministerului Educației și Cercetării în colaborarea cu organizațiile internaționale a făcut eforturi în dotarea instituțiilor de învățământ cu echipamente speciale asistive, copii cu dizabilități senzoriale întâmpină dificultăți privind folosirea acestora în mod eficient.
- În comunicarea/interacționarea cadrelor didactice cu copii cu dizabilități senzoriale apar dificultăți, din cauza pregătiri insuficiente a personalului, care duc la insuccese pe planul educației incluzive. Se constată lipsa specialiștii: defectologi, tiflopedagogi, psihologi atât în instituțiile de învățământ specializat cât și în instituțiile de învățământ general.

- Lipsa cadrelor didactice de sprijin și norma didactică mult mai mare decât posibilitățile de a asista copiii cu CES, rămâne în continuare una dintre problemele cele mai acute.
- Lipsa materialelor didactice în alfabetul Braille.
- Majoritatea instituțiilor media nu au adaptate programe informative, artistice de divertisment etc., pentru persoanele/copii cu dizabilități de auz (titrări sincron/traducerea oferită de interpretul mimico-gestual, etc.).
- Lipsa datele dezagregate, reale cu privire la statistica copiilor cu dizabilități senzoriale din țară.

RECOMANDĂRI

- **Ministerul Sănătății** va identifica măsuri eficiente în excluderea formalismului privind efectuarea screening-ului la copii, în scopul identificării cât mai precoce a dizabilităților senzoriale.
- **Ministerul Sănătății, Ministerul Educației și Cercetării, Ministerul Muncii și Protecției Sociale, Biroul Național de Statistică** vor eficientiza funcționarea mecanismului intersectorial de cooperare, inclusiv, în implementarea unui sistem unic de colectare a datelor dezagregate pe tipul și forma de dizabilitate.
- **Ministerul Muncii și Protecției Sociale, Biroul Național de Statistică** va elabora formula de calcul privind stabilirea minimului de existență pentru copiii cu dizabilități.
- **Ministerul Muncii și Protecției Sociale** va analiza situația și va asigura crearea serviciilor de plasament și reabilitare, întru satisfacerea necesităților acestor persoane.
- **Ministerul Educației și Cercetării** va identifica măsuri eficiente de implementare a politicilor naționale de incluziune educațională, în vederea sporirii accesibilității la materiale și echipamente necesare în procesul de predare pentru copiii cu dizabilități de auz și vedere, inclusiv, editării materialelor didactice în alfabetul Braille.
- **Ministerul Educației și Cercetării** va dezvolta programe de instruire, dezvoltare, informare a cadrelor didactice și a cadrelor didactice de sprijin.
- **Ministerul Educației și Cercetării** va revizui politica de cadre în scopul micșorării numărului de copii care revin la un cadru didactic de sprijin sau suplinirii numărului acestor specialiști.
- **Ministerul Transporturilor și Infrastructurii Drumurilor de comun cu autoritățile locale** va eficientiza politicile de incluziune socială, eliminând barierele existente pentru persoanele/copii cu dizabilități senzoriale (marcaje pe trotuare, semnale sonore la intersecții, la stații și în tot transportul public etc.).
- **Consiliul Audiovizualului** își va revedea politicile sale în scopul obligării furnizorii de servicii media să mărească numărul de programe audiovizuale de știri/artistice/divertisment etc. interpretate în limbaj mimico-gestual sau prin titrare sincron, asigurând accesul la informație pentru persoanele/copiii cu deficiențe de auz.

Referitor la numărul total de copii cu dizabilități senzoriale, după dezagregările existente, privind cazurile de dizabilitate primară și repetată la copiii cu deficiențe senzoriale de auz, de vedere și alte tipuri, după categoriile de vârstă și apartenența de sex, conform informației Ministerul Sănătății prezentate la rândul său de către Consiliului Național pentru Determinarea Dizabilității și Capacității de Muncă:

		0 - 2 ani 11 luni 29 zile		3 - 6 ani 11 luni 29 zile		7-15 ani 11 luni 29 zile		16 - 17 ani 11 luni 29 zile		Total
		Total	Din ei, sex feminn	Total	Din ei, sex feminn	Total	Din ei, sex feminn	Total	Din ei, sex feminn	
Afecțiuni senzoriale de auz	Dizabilitat e primară	9	4	18	6	15	8	1	1	43
	Dizabilitat e repetată	8	2	67	27	106	36	32	14	213
	Total copii	17	6	85	33	121	44	33	15	256
Afecțiuni senzoriale de vedere	Dizabilitat e primară	12	6	17	8	27	12	6	3	62
	Dizabilitat e repetată	13	3	61	22	218	80	52	22	345
	Total copii	25	9	78	30	245	92	59	25	407
Afecțiuni senzoriale alte tipuri	Dizabilitat e primară	0	0	0	0	0	0	0	0	0
	Dizabilitat e repetată	0	0	1	0	0	0	0	0	1
	Total copii	0	0	1	0	0	0	0	0	1
Total		42	15	164	63	366	136	92	40	664

**Instituțiile rezidențiale în care sunt încadrați copii
cu dizabilități senzoriale.**

Conform Regulamentul-tip al instituției de învățământ special, aprobat prin ordinul Ministerului Educației, Culturii și Cercetării nr. 187 din 28 septembrie 2017²², copiii și elevii cu deficiențe senzoriale sunt plasați în instituții speciale. La moment, în țară sunt înregistrate 5 școli speciale (3 instituții în subordinea MEC și 2 instituții în subordinea APL), în care învață 163 elevi (15 elevi în instituțiile din subordinea MEC și 148 elevi în instituțiile din subordinea APL). Din cele 5 școli speciale, începând cu data de 19 iunie 2020, în Școala- internat specială pentru copii surzi și hipoacuziei, or. Cahul și Școala - internat specială pentru copii hipoacuziei s. Hârbovăț, r-nul Călărași, instituții din subordinea MEC, nu sunt în plasament elevi. De plasament rezidențial, din 163 elevi care își fac studiile în școlile speciale, beneficiază 7 de copii.

Numărul copiilor **cu dizabilități de auz** înmatriculați în cadrul instituțiilor de **învățământ preșcolar** în cadrul celor 35 de circumscripții ale serviciilor de asistență psihopedagogică, total 46 copii:

Nr. crt.		Raion/ municipiu	Număr de copii cu dizabilitate de auz din învățământul preșcolar	Nr. crt.	Raion/ municipiu	Număr de copii cu dizabilitate de auz din învățământul preșcolar
1.		Anenii Noi	2	19.	Hâncești	0
2.		Bălți	0	20.	Lalovei	5
3.		Basarabasca	0	21.	Leova	2
4.		Briceni	2	22.	Nisporeni	0
5.		Cahul	4	23.	Ocnița	0
6.		Cantemir	0	24.	Orhei	2
7.		Călărași	2	25.	Rezina	1
8.		Căușeni	2	26.	Râșcani	2
9.		Chișinău	7	27.	Sângerei	2
10.		Cimișlia	0	28.	Șoldănești	0
11.		Criuleni	2	29.	Soroca	1
12.		Dondușeni	0	30.	Stefan-Vodă	0

²² https://www.legis.md/cautare/getResults?doc_id=103732&lang=ro

13.		Drochia	2	31.	Strășeni	0
14.		Dubăsari	1	32.	Taraclia	0
15.		Edineți	1	33.	Telenești	2
16.		Fălești	0	34.	Ungheni	1
17.		Florești	0	35.	UTAG	3
18.		Glodeni	0	TOTAL	46	

Numărul elevilor **cu dizabilități de auz** înmatriculați în cadrul **instituțiilor de învățământ primar, secundar general, ciclul I și II** în cadrul celor 35 de circumscripții ale serviciilor de asistență psihopedagogică, total **226** elevi:

Nr. crt.	Raion/ municipiu	Număr de copii cu dizabilitate de auz din învățământul preșcolar	Nr. crt.	Raion/ municipiu	Număr de copii cu dizabilitate de auz din învățământul preșcolar
1.	Anenii Noi	6	19.	Hâncești	9
2.	Bălți	8	20.	Ialoveni	2
3.	Basarabeasca	6	21.	Leova	9
4.	Briceni	4	22.	Nisporeni	2
5.	Cahul	9	23.	Ocnita	4
6.	Cantemir	5	24.	Orhei	8
7.	Călărași	6	25.	Rezina	2
8.	Căușeni	6	26.	Râșcani	4
9.	Chișinău	63	27.	Sângerei	4
10.	Cimișlia	2	28.	Șoldănești	2
11.	Criuleni	3	29.	Soroca	6
12.	Dondușeni	4	30.	Stefan-Vodă	6
13.	Drochia	5	31.	Strășeni	4
14.	Dubăsari	1	32.	Taraclia	0
15.	Edineț	3	33.	Telenești	8
16.	Fălești	5	34.	Ungheni	11
17.	Florești	4	35.	UTAG	4
18.	Glodeni	1	TOTAL	226	

Numărul copiilor **cu dizabilități de văz** înmatriculați în cadrul instituțiilor de **învățământul preșcolar** în cadrul celor 35 de circumscripții ale serviciilor de asistență psihopedagogică, total **29** copii:

Nr.	Raion/	Număr de copii cu	Nr. crt.	Raion/ municipiu	Număr de copii cu
-----	--------	-------------------	----------	------------------	-------------------

crt.	municipiu	dizabilitate de v�z din �nv�ţăm�ntul preşcolar			dizabilitate de v�z din �nv�ţăm�ntul preşcolar
1.	Anenii Noi	1	19.	H�nceşti	1
2.	Bălţi	1	20.	Ialoveni	2
3.	Basarabeasca	1	21.	Leova	1
4.	Briceni	0	22.	Nisporeni	0
5.	Cahul	2	23.	Ocniţa	0
6.	Cantemir	2	24.	Orhei	1
7.	Călăraşi	0	25.	Rezina	0
8.	C�uşeni	0	26.	R�şcani	0
9.	Chişinău	4	27.	S�ngerei	0
10.	Cimişlia	0	28.	Şold�neşti	0
11.	Criuleni	0	29.	Soroca	0
12.	Donduşeni	0	30.	Stefan-Vodă	1
13.	Drochia	0	31.	Străşeni	1
14.	Dubăsari	0	32.	Taraclia	1
15.	Edineţ	0	33.	Teleneşti	0
16.	Făleşti	0	34.	Ungheni	3
17.	Floreşti	0	35.	UTAG	5
18.	Glodeni	2	TOTAL	29	

Numărul copiilor **cu dizabilităţi de v z**  nmatriculaţi în cadrul **instituiilor de  nv ţăm nt primar, secundar general, ciclul I şi II**  n cadrul celor 35 de circumscripţii ale serviciilor de asistenţă psihopedagogică, total **197** elevi:

Nr. crt.	Raion/ municipiu	Număr de copii cu dizabilitate de v�z din �nv�ţăm�ntul preşcolar	Nr. crt.	Raion/ municipiu	Număr de copii cu dizabilitate de v�z din �nv�ţăm�ntul preşcolar
1.	Anenii Noi	2	19.	H�nceşti	1
2.	Bălţi	4	20.	Ialoveni	0
3.	Basarabeasca	6	21.	Leova	6
4.	Briceni	4	22.	Nisporeni	0
5.	Cahul	6	23.	Ocniţa	1
6.	Cantemir	3	24.	Orhei	10
7.	Călăraşi	4	25.	Rezina	4
8.	C�uşeni	11	26.	R�şcani	3
9.	Chişinău	61	27.	S�ngerei	3
10.	Cimişlia	3	28.	Şold�neşti	1
11.	Criuleni	3	29.	Soroca	9

12.	Donușeni	1	30.	Stefan-Vodă	6
13.	Drochia	3	31.	Strășeni	3
14.	Dubăsari	1	32.	Taraclia	2
15.	Edineț	1	33.	Telenești	2
16.	Fălești	1	34.	Ungheni	12
17.	Florești	2	35.	UTAG	13
18.	Glodeni	5	TOTAL	197	

Date preluate de la Biroul Național de Statistică
Tabelul 1. Repartizarea copiilor cu dizabilitate primară și repetată pe tipuri de afectări ale funcțiilor și medii de reședință, în anul 2020

Total		Dizabilitate primară (caz nou)			Dizabilitate repetată (caz repetat)		
		Total	Urban	Rural	Total		Rural
		1 243	475	768	6 559	2 455	4 104
inclusiv:							
Din numărul total de persoane cu dizabilități sau determinat tipurile de afectări ale funcțiilor	Afectări senzoriale de auz	43	15	28	213	92	121
	Afectări senzoriale de vedere	62	21	41	345	147	198

Tabelul 2. Repartizarea copiilor cu dizabilitate primară, pe forme de boală, grupe de vârstă, grad de dizabilitate și medii de reședință, în anul 2020

	Cifru conform Clasificatorului Internațional al Maladiilor, revizia	Total	0-6 ani	7-17 ani	Grad de dizabilitate		
					Grad sever	Grad accentuat	Grad mediu
Total							
Bolile ochiului și anexelor sale	H00-H59	39	11	28	c	s	28
Bolile urechii și apofizei mastoide	H60-H95	35	23	12	–	27	8
Urban							
Bolile ochiului și anexelor sale	H00-H59	10	5	5	–	c	s
Bolile urechii și apofizei mastoide	H60-H95	9	6	3	–	s	c
Rural							
Bolile ochiului și anexelor sale	H00-H59	29	6	23	c	s	21
Bolile urechii și apofizei mastoide	H60-H95	26	17	9	–	20	6